

Quid sit tenendum docet, pramissas auctoritates determinando.

Videtur itaque hoc esse tenendum, quod simul creata est spiritualis creatura, idest angelica, & corporalis; secundum quod potest accipi illud (2) Salomonis (Eccli. xviii. 1.) „ Qui vivit in aeternum, creavit omnia simul, idest spirituales, & corporales naturam; & ita non prius tempore creati sunt Angeli quam illa corporalis materia quatuor elementorum; & tamen primo omnium creata est sapientia: quia etsi tempore non praecedit, praecedit tamen dignitate.

Quod simul creata fuerit corporalis, & spiritualis creatura.

Quod autem simul creata fuerit spiritualis, corporalisque creatura, Augustinus super Genes. (Lib. I. cap. 111.) aperte ostendit, dicens, per caelum, & terram, spirituales, corporalesque creaturam intelligi: & haec creata sunt in principio, scilicet temporis, vel in principio, quia primo facta sunt.

Quod nihil factum est ante caelum, & terram, nec etiam tempus: cum tempore enim creata sunt, sed non ex tempore.

Ante ea enim nihil factum est, nec etiam tempus factum est ante spirituales, scilicet angelicam, naturam, & ante corporalem, scilicet materiam illam quatuor elementorum confusam. Illa enim cum tempore creata sunt, nec ex tempore, nec in tempore; sicut nec tempus in tempore creatum est, quia non fuit tempus antequam esset caelum, & terra. Unde Augustinus in Lib. V. de Trinit., cap. xvi., dicit, quod Deus fuit Dominus antequam esset tempus, & non in tempore cepit esse Dominus: quia Dominus fuit temporis, quando esse cepit tempus: nec tunc tempus cepit esse in tempore, quia non erat tempus antequam inciperet tempus.

Quod simul cum tempore, & cum mundo cepit corporalis, & spiritualis creatura.

Simul ergo cum tempore facta est corporalis, & spiritualis creatura, & simul cum mundo, nec fuit ante angelica creatura quam mundus: quia, ut Augustinus ait (super Gen. ad lit. Lib. I. cap. xix.) nulla creatura est ante saecula, sed a saeculis, cum quibus cepit. Hieronymus tamen super Epistolam ad Titum, cap. 1. vers. 2., aliud videtur sentire, dicens: „ Sex millia necdum nostri temporis implentur annorum; & quantas prius aeternitates, quanta tempora, quantas saeculorum origines fuisse arbitrandum, est, in quibus Angeli, Throni, Dominationes, ceterique ordines servierint Deo absque temporum vicibus, cibis atque mensuris, & Deo iubente subsisterint? „ His verbis quidam adherentes, dixerunt, cum mundo coepisse tempus saeculare, sed ante mundum existisse tempus aeternum sine mutabilitate: & in eo immutabiliter, & intemporaliter astruunt Angelos Deo iubente substitisse, eique servisse. Nos autem quod prius dictum est, pro captu intelligentiae nostrae magis approbamus, salva tamen reverentia secretorum, in quibus nihil temere asserendum est. Et illud Hieronymum dixisse non ita sentiendo, sed aliorum opinionem referendo arbitramur.

Utrum Angeli mox creati fuerint in empyreo, scilicet quod statim ut factum est, Angelis fuit repletum.

JAM ostensum est, quando creata fuerit angelica natura; (1) nunc autem attendendum est ubi facta fuerit Testimonium auctoritatum evidenter monstrat Angelos ante casum fuisse in caelo; & inde corruisse quosdam propter superbiam; alios vero qui non peccaverunt, illic persistisse. Unde Dominus in Evangelio (Luc. x. 18.) ait: „ Videbam satanam sicut fulgur cadentem de caelo. „ Nec appellatur hic caelum firmamentum, quod secunda die factum est, sed caelum splendidum, quod dicitur empyreum, scilicet igneum, a splendore, non a calore: quod statim factum, Angelis est repletum: quod est supra firmamentum: & illud empyreum quidam expositores sacrae Scripturae, nomine caeli intelligi volunt, ubi Scriptura dicit (Gen. 1. 1.) „ In principio creavit Deus caelum, & terram. „ Caelum (inquit Strabus) non visibile firmamentum hic appellat, sed empyreum, idest ignem, vel intellectualem, quod non ab ardore, sed a splendore dicitur: quod statim factum repletum est Angelis: unde Job (xxxv. 11. 4. & 7.) Ubi eras... cum me laudarent astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei? „ De hoc quoque Beda ita (super Gen.) ait: „ Hoc superius caelum, quod a volubilitate mundi secretum est, mox ut creatum est, sanctis Angelis impletum est; quos in principio cum caelo, & terra conditos testatur Dominus dicens: Ubi eras cum me laudarent astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei? Astra matutina, & filios Dei eosdem Angelos vocat. „ Caelum enim in quo posita sunt luminaria, non in principio, sed secunda die factum est. „ Ex his liquet quod in empyreo omnes Angeli fuerunt ante quorundam ruinam; simulque creati sunt Angeli cum caelo empyreo, & cum informi materia omnium corporalium.

Quod

(1) Al. nec attendendum.

EX EDIT. P. NICOLAI. (a) Non quod Salomon ipse hujus Libri Auctor sit, sed quod ex ejus dictis, vel sententis concinnatus a Jesu Sirach vero ejus auctore, ut ex prologo patet: unde Sapientia Sirach juxta Graecam inscriptionem appellatur, etsi nomine Salomonis multi veterum insignire non dubitarunt propter sententiarum similitudinem, ut Augustinus Lib. II. de Doct. christ. cap. viii. insinuat.

Quod simul creata est visibilibus rerum materia, & invisibilium natura, & utraque informis secundum aliquid, & formata secundum aliquid.

Simul ergo visibilibus rerum materia, & invisibilium natura condita est; & utraque informis fuit secundum aliquid, & formata secundum aliquid. Sicut enim corporalium materia confusa, & permixta, quae secundum Graecos chaos dicta est, in illo exordio conditionis primariae & formam confusionis habuit, & non habuit formam distinctionis, & discretionis, donec postea formaretur, atque distinctas reciperet species; ita spiritualis, & angelica natura in sua conditione secundum naturam suam habitum formata fuit; & tamen illam, quam postea per amorem, & conversionem ad Creatorem suum acceptura erat, formam non habuit, sed erat informis sine illa. Unde Augustinus (Lib. I. sup. Gen. cap. 1.) multipliciter exponens praemissa verba Genesis: „ In principio creavit Deus caelum & terram, per caelum dicit intelligi informem naturam spiritualis vitae; sicut in se potest existere non conversa ad Creatorem, in quo formatur; per terram, corporalem materiam sine omni qualitate, quae apparet in materia formata.

Quomodo dicat Lucifer secundum Isaiam: Ascendam in caelum, &c. cum esset in caelo.

HIC quaeri solet, si in caelo empyreo fuerunt Angeli statim ubi facti sunt; quomodo, ut legitur in Isaiam (cap. xiv. 3.) dicit Lucifer: „ Ascendam (2) in caelum, & exaltabo solum meum, & ero similis Altissimo? „ Sed ibi caelum vocat Dei celsitudinem, cui parificari volebat. Et est talis: Ascendam in caelum, idest ad aequalitatem Dei.

DIVISIO TEXTUS.

HIC Magister incipit determinare de creaturis in speciali quantum ad considerationem Theologi pertinet: & dividitur in tres partes. In prima determinat de creatura pure spirituali; in secunda de creatura pure corporali, xii. dist. ibi: Haec de angelica natura conditione dicta sufficiant; in tertia de creatura ex utraque composita xvi. dist. His excursis, quae supra de creatione hominis praemissimus, effectui mancipare atque ordine explanare nunc suscipimus. Prima in tres. In prima determinat de Angelorum creatione; in secunda de separatione per aversionem, & conversionem, vi. dist. ibi: Post haec, consideratio adducit inquirere, quales effecti sint, dum dividerentur aversione, & conversione; in tertia determinat de bonorum dignitate, ix. dist. ibi: Post praedicta superest cognoscere de ordinibus Angelorum quid Scriptura tradat. Prima in duas. In prima determinat de creatione Angelorum, quantum ad illud quod adjacet eis quasi mensura; in secunda determinat de conditione ipsorum creatorum, xii. dist. ibi: Ecce ostensum est ubi Angeli fuerint mox ut creati sunt. Prima dividitur in duas. In prima ostendit quando creati sunt Angeli; in secunda ubi creati sunt; ibi: Jam ostensum est quando creata fuerit angelica natura. In prima dicit de quo est intentio; in secunda prosequitur quaestionem, ibi: Quaedam auctoritates videntur innuere quod ante omnem creaturam creati sunt Angeli. Et circa hoc duo facit. Primo movet quaestionem, ponendo rationes ad utramque partem; secundo determinat eam, ibi: Videtur utique hoc esse tenendum. Et circa hoc tria facit. Primo determinat quaestionem; secundo determinationem confirmat, ibi: Quod autem simul creata fuerit corporalis, spiritualisque creatura, Augustinus... aperte ostendit; tertio objecta in contrarium solvit, ibi: Hieronymus super Epistolam ad Titum aliud videtur sentire. Jam ostensum est quando creata fuerit angelica natura. Hic determinat ubi creati sunt Angeli: & primo ostendit quod in caelo empyreo; secundo epilogat ea quae dixerat, ibi: Simul ergo visibilibus rerum materia, & invisibilium natura condita est; tertio objectum in contrarium solvit, ibi: Hic quaeri solet, si in caelo empyreo fuerunt Angeli statim ubi facti sunt.

QUÆSTIO I.

HIC est duplex quaestio. Prima de aeo, quod durationem Angeli mensurat. Secunda de caelo empyreo, qui locus Angelorum dicitur.

Circa primum tria quaeruntur. Primo. Utrum aevum ab aeternitate, vel tempore differat. Secundo. Utrum sit unum tantum aevum. Tertio. Utrum aevum mensurans durationem Angeli ante tempus inceperit.

ARTICULUS I.

Utrum aevum sit idem quod aeternitas.

I. P. quest. x. art. 4.

AD primum sic proceditur. Videtur quod aevum sit idem quod aeternitas. Sicut enim dicitur in Libro de causis (propos. 11.) intelligentia parificatur aeternitati. Non autem nisi sicut mensuratum mensura. Cum ergo mensura angelicae durationis ponatur aevum, videtur quod sit idem aeternitati. Praeterea. Sicut se habent mensurata, ita & mensurae. Sed Angelus non est causa temporalium rerum. Ergo nec mensura durationis ejus causa erit temporis, sed tantum mensura durationis creationis, quae est aeternitas. Sed aevum est causa temporis, sicut dicit Boetius de Consolat. (Lib. III. metr. ix.) Qui tempus ab aeo Irre jubes. Praeterea. Sicut se habent mobilia ad invicem in successione, ita se habent immobilia ad invicem in immobilitate. Sed omnium mobilium est una mensura successiva: scilicet tempus. Ergo & omnium immobilium est mensura una, scilicet aeternitas. Sed contra. Videtur quod aevum sit idem quod tempus. Quia, secundum Augustinum (Lib. VIII. sup. Gen. ad litter. cap. xxvi.) Deus movet spirituales creaturas per tempus. Sed talis creatura mensura ponitur aevum. Ergo aevum, & tempus idem sunt.

(2) Vulgata. In caelum conscendam, super astra Dei exaltabo solum meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.

5. Præterea. Omnis mensura durationis creaturæ est divisibilis. Sed partes durationis non sunt simul. Ergo cum ævum sit mensura durationis creaturæ, videtur quod in eo sit successio. Sed hæc est ratio temporis. Ergo videtur quod tempus, & ævum sint idem.

6. Præterea. Nullum creatum est actu infinitum. Sed Angelus in infinitum durabit, quia nunquam corrumpetur. Ergo sua duratio non est tota simul, & sic idem quod prius.

7. Præterea. Omne illud cujus duratio est tota simul, non differt in eo esse, & fuisse. Sed illud quod fuit, non potest intelligi non fuisse, nec Deus potest facere id non fuisse. Ergo non potest intelligi Angelum non esse, nec Deus potest hoc facere: quod est falsum. Ergo duratio Angelus non est tota simul.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod ævum ponitur mensura media inter tempus & aternitatem.

De distinctione autem temporis ab ævo est triplex opinio. Quidam enim dicunt, quod idem est nunc ævi, & temporis secundum essentiam, sed differunt secundum rationem: quia nunc temporis mensurat ipsum mobile in quantum est in motu, eo quod sicut se habet tempus ad motum, ita se habet nunc temporis ad mobile, ut dicitur in IV. Physicorum. (text. cxxiv.) sed nunc ævi mensurat substantiam ipsius primi mobilis prout in se consideratur: & sic tempus, & ævum differunt tantum ratione, tamen ævo mensuratur non tantum substantia cæli, sed etiam Angeli. Sed hoc non potest stare: quia duratio respicit esse in actu; non est autem idem actus, nec unius rationis esse cæli, quod mensuratur ævo, & moveri ipsius, quod mensuratur tempore: & ideo secundum rem, tempus & ævum differunt, cum diversorum generum sint diversæ mensuræ, ut ex X. Metaph. (text. iv.) patet.

Idem alij hoc concedentes, dixerunt, quod ævum est mensura rei permanentis creatæ, sed tempus est mensura rei motæ; & tamen in ævo est prius, & posterius, sicut in tempore, sed differunt: quia in tempore est prius & posterius cum innovatione; in ævo autem est sine innovatione, & inveteratione. Hoc autem nihil videtur dictum: quia ubicumque est prius & posterius, oportet intelligere partem priorem & posteriorem, & in nulla duratione partes prioris & posteriores sunt simul: unde oportet quod quando est prius, non sit posterius; & ideo oportet posterius de novo advenire, cum prius non fuerit. Exemplum etiam quod ponunt, falsum supponit: dicunt enim, quod sicut invenitur fluxus alicujus ab alio continuus cum innovatione, eo quod semper aliud & aliud est quod fluit, sicut in exitu rivi à fonte; ita etiam invenitur fluxus continuus sine innovatione, sicut exitus radii à sole, qui semper est idem. Sed hoc non est verum: quia in exitu radii à sole non attenditur prius & posterius per se: quia illuminatio non est motus, & non est in tempore nisi per posterius, eo quod omne quod illuminatur, reducitur in quendam motum sicut in causam, in quo est innovatio situs; sicut in motum corporis illuminantis, quod illuminat dum super terram movetur. Esse autem Angeli non reducitur in innovationem alicujus motus sicut in causam, nec in se innovatur, quia nihil fit quod prius non esset.

(1) Al. & aliquod quod est. (2) Al. est.

sibile est, cujus infinitum non potest esse in actu; sed est infinitum negative, non simpliciter, sed respectu alicujus finis, qui est terminus durationis quam non habet.

Ad septimum dicendum, quod potest Deus facere Angelum non esse: quia sicut non potuit per se incipere, ita nec durare, nisi voluntate ejus; & similiter potest intelligi non esse, eo quod sua quidditas non est suum esse. Nec tamen potest facere ut simul sit, & non sit, nec hoc potest intelligi; & sic non potest facere ipsum non fuisse, quia hæc possibilitas diversificatur ab illa, ut in I. Libro distinct. xlii. dictum est: & ideo objectio illa non est ad propositum.

ARTICULUS II.

Utrum ævum sit tantum unum.

I. P. quæst. x. art. 6.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod ævum non sit tantum unum. Sicut enim tempus est numerus motus, ita & ævum videtur esse unitas contracta, vel determinata ad rem aliquam. Sed talis unitas multiplicatur ad multiplicationem eorum quibus convenit esse unum. Ergo non est tantum unum ævum.

2. Præterea. Corporalium, & incorporeorum, cum sint diversorum generum, non est mensura una. Sed ævo mensurantur quædam corpora, sicut substantia cæli. Ergo videtur, cum etiam quædam spiritualia mensurentur ævo, quod ævum non sit unum.

3. Præterea. Omnium motuum quorum est tempus unum, est reductio in unum motum sicut in causam. Sed Angeli non reducuntur in unum (1) Angelum sicut in causam. Ergo non mensurantur uno ævo.

4. Præterea. Quocumque Angelo remoto, nihilominus remanebit esse aliorum Angelorum ævo mensuratum. Sed quæcumque ita se habent quod remoto uno remanet alterum, non dependent ad invicem. Ergo videtur quod ævum unius Angeli non dependet ab ævo alterius: & sic non est omnium unum ævum.

5. Præterea. Si mensurentur per unum ævum, hoc non est nisi per ævum quod est mensura esse primi Angeli. Sed, ut infra dicitur, Angelus qui corrui, inter omnes major fuit. Ergo videtur quod esse omnium bonorum Angelorum mensuretur ad ævum dæmonis: quod est absurdum. Ergo videtur quod non sit tantum unum ævum.

Sed contra. Medium habet naturam extremorum, sed ævum medium est inter aternitatem & tempus; aternitas autem est una, & similiter tempus. Ergo ævum est unum.

Præterea. Hoc etiam videtur per hoc quod ævum est simplicius quam tempus, & ita magis unum.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod ponendo unitatem ævi, oportet eam investigare ad similitudinem temporis: cujus causa tripliciter assignatur.

Quidam enim dicunt, quod tempus est numerus motus: unde sicut idem est denarius quo numerantur decem canes, & decem equi; ita est etiam idem

In II. Sent. Tom. II.
(1) Nicolai omittit Angelum.

D Ad

Ad quartum dicendum, quod si non esset iste primus Angelus qui modo est, esset alius primus ad quem alii mensurarentur; sicut si non esset hoc primum mobile, esset aliud, cuius tempus esset mensura.

Ad quintum dicendum, quod cum ævum sit participatio æternitatis, quanto aliquid magis est in participatione æternitatis, per prius mensuratur ævo: & ideo cum Angelus beatus magis sit in participatione æternitatis quam ille qui per peccatum corruit, non sequitur quod Angelus beatus mensuretur ad ævum dæmonis, sed e converso.

ARTICULUS III.

Utrum duratio Angeli inceperit ante mundum.

I. P. quæst. Lxi. art. 3. & de pot. quæst. 111. art. 18.

1. **A**D tertium sic proceditur. Videtur quod duratio Angeli ante mundum inceperit. Gregorius enim Nazianzenus (orat. xxxviii.) dixit, quod Deus primo excogitavit angelicas substantias; & excogitatio ipsius, opus ejus est, ut dicit Damascenus (Lib. II. cap. 111.) Ergo videtur quod ante alias creaturas Angelus factus sit.

2. Præterea. Creatura corporalis non æquiparatur spirituali. Sed ideo dicitur Deum noluisse mundum ab æterno facere, ne mundus sibi æquiparari videretur. Ergo videtur quod nec creaturam corporalem simul cum spirituali facere debuerit.

3. Præterea. Nullus potest habere cognitionem alicujus rei fiendæ, nisi præexistat aliquid ejus esse. Sed secundum Augustinum (II. Lib. super Genes. ad lit. cap. viiii. & Lib. V. cap. 1. & alibi) Angelus in Verbo accepit cognitionem creaturæ per Verbum fiendæ, quæ cognitio matutina dicitur. Ergo videtur quod Angelus ante alias creaturas factus sit.

4. Præterea. Secundum aliquos, Angeli movent cœlos. Sed motor præcedit mobile. Ergo videtur quod Angeli præcesserunt cœlos, & alia (1) corporea.

Sed contra. Quandocumque fuerunt Angeli, distiterunt ab invicem per essentiam. Sed distantia aliquorum non potest intelligi nisi loco existente, nec locus, nisi sit corpus. Ergo Angeli ante corporalia creati non sunt.

Præterea. Si Angelus ante corporalia creatus fuit, oportet quod nunc creationis Angeli sit prius quam nunc creationis mundi. Sed ubicumque est nunc prius & posterius, ibi est tempus. Ergo oportet quod ante mundum fuerit tempus; quod est impossibile, ut videtur: quia tunc esset & motus.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod creatio rerum dependet ex voluntate Creatoris, qui tunc, & non prius res creare voluit; quæ quia nobis nota non est, initium creationis rerum ratione investigare non possumus, sed fide tenemus, prout nobis traditum est per eos quibus divinam voluntatem revelatam credidimus.

Sciendum est ergo, quod circa inceptionem rerum, sancti convenientes in eo quod fidei est, scilicet quod nihil est ab æterno præter Deum, varia, ad minus quantum ad verborum superficiem, dixisse inveniuntur in his quæ de necessitate fidei non

(1) Al. corpora. (2) Al. tum.

sunt, in quibus licuit eis diversimode opinari, sicut & nobis. Plures enim eorum qui Augustinum præcesserunt, ut Hieronymus, Hilarius, Gregorius Nazianzenus, videntur possuisse Angelos ante creaturam corporalem factos, & corporalem per spirituales successive distinctam. Augustinus vero ponit corporalem simul & spiritualem creaturam factam, & corporalem simul secundum materiam & species, non tamen secundum individua, quæ successione temporis generantur. Sequentes vero, ut Gregorius, & Beda concordant cum Augustino in coævitate corporalis & spiritualis creaturæ, & cum aliis in successione distinctionis corporum per species diversas: & ideo communiter tenetur quod Angelus non est factus ante corporalem creaturam: hoc enim probabilius videtur, tum ex parte divinæ omnipotentia, cuius non est successive operati, tum ad excludendum errorem, ne viderentur Angeli corporalium creatores esse. (2) Tamen alteri sententiæ præjudicandum non est, ut in littera dicitur; quia non est demonstratum, nec fide expressum.

Ad primum ergo dicendum, quod si diversorum dicta ad convenientiam reducere volumus, quod tamen necessarium non est, potest dici, quod auctoritates quæ coævitatem negare videntur, exponendæ sunt secundum ordinem dignitatis, & non durationis.

Ad secundum dicendum, quod non est simile: quia Deus præcedit creaturam, non solum dignitate, sed etiam causalitate, quam ostendit mundi inchoatio: quia, ut Rabbi Moyses dicit, facillima via ad ostendendum Deum esse, & ab ipso esse omnia, est ex suppositione novitatis mundi: & ideo statutum est in lege ut septimo die festum ducerent, in quo mundus consummatus est, ut per novitatem mundi semper in cognitione Dei permaneret. Sed spiritualis creatura excedit corporalem dignitate, non causalitate; quæ ne credi causa ejus posset, congrue simul utraque facta est.

Ad tertium dicendum, quod de re jam facta potest accipi cognitio ejus ut fiendæ, si consideretur in causis suis, ex quibus processit: & sic Angeli susceperunt cognitionem rerum fiendarum in Verbo, quod est ars operativa rerum.

Ad quartum dicendum, quod motor non necessario præcedit mobile duratione, sed dignitate, ut patet de anima, & corpore.

Aliæ rationes ad oppositum sunt etiam sophisticæ: quia essentia Angeli non necessario indiget loco; nec eorum definitio est secundum ordinem, vel distantiam localem, sed secundum principia essentialia. Similiter etiam alia objectio procedit de tempore imaginato: quia scilicet nunc imaginari ante mundum possumus, sicut etiam multas lineas extra cœlum.

QUÆSTIO II.

DEinde quæritur de cœlo empyreo, in quo Angeli facti dicuntur: de quo tria quærentur.

Primo. Utrum sit corpus.

Secundo. Quale sit.

Tertio. Utrum influentiam habeat super alia corpora.

AR-

(1) Al. deest unde nec naturali ratione. (2) Al. & uniforme.

ARTICULUS I.

Utrum cœlum empyreum sit corpus.

I. P. quæst. Lxvi. art. 3.

1. **A**D primum proceditur sic. Videtur quod non sit corpus. Omne enim corpus naturale est sensibile, & præcipue sensu visus. Sed cœlum empyreum non est visibile, sed intellectuale, ut in littera dicitur. Ergo non est corpus.

2. Præterea. Cœlum empyreum est locus contemplationis. Sed contemplationi non debetur locus corporalis, quæ etiam existentes in corpore à corporibus abstrahit: quia, secundum Augustinum (Lib. IV. de Trinit. cap. xx.) *quamdiu aliquid divinum mente percipimus, non in hoc mundo sumus.* Ergo videtur quod cœlum empyreum non sit corpus.

3. Præterea. Philosophus probat in I. Cœli & mundi. (text. lxi. c. & pluries) quod extra primum mobile non est aliquid corpus, extra quod tamen quodammodo ponit vitam beatam, quam nos dicimus in cœlo empyreo esse. Ergo videtur quod non sit corpus.

4. Præterea. Corporum naturas perscrutati sunt Philosophi, quibus etiam Deus sua invisibilia revelavit, secundum Apostolum ad Rom. 1. Sed de cœlo empyreo nullam mentionem fecerunt. Ergo non est corpus.

Sed contra. Omne quod movetur in loco, est in loco: quia motus localis est primus motuum, ut in VIII. Physic. (text. xlv.) probatur. Ergo videtur quod primum mobile sit in loco. Sed locus est superficies corporis continentis. Ergo oportet quod habeat corpus continens quietum: & hoc dicimus cœlum empyreum.

Præterea. Sicut dicitur in II. Cœli & mundi. (text. lxi.) perfectius est quod acquirit bonitatem sine motu, quam quod per motum acquirit. Sed Dei perfecta sunt opera. Ergo oportet perfectissimum corpus esse immobile.

Præterea. Ante omne multiforme et aliquid uniforme, ut in IX. Methaph. (text. 11. 111. & 14.) probatur. Sed est aliquid cœlum difforme, quod parum est diaphanum, & partim lucidum actu ut cœlum stellatum. Ergo oportet aliquid esse tantum diaphanum, & aliquid tantum lucidum: quod etiam concludi potest ex propositione qua utitur Philosophus in VIII. Physic. (text. xviii. ac deinceps) quod si aliquid invenitur compositum ex duobus, quorum unum invenitur per se, oportet & reliquum per se inveniri. Sed diaphanum est sicut potentia respectu lucidi. Ergo oportet primum corpus esse totum lucidum actu: & hoc dicimus cœlum empyreum.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod cœlum empyreum ratione investigari non potest: quia quidquid de cœlis cognoscimus, hoc est aut per visum, aut per motum. Cœlum autem empyreum nec motui subjacet, nec visui, ut in littera dicitur: (1) unde nec naturali ratione, sed per auctoritatem est habitum: & est corpus quod principaliter ordinatum est ut sit habitatio beatorum; & hoc magis propter homines, quorum etiam corpora glorificabuntur, quibus locus debetur.

In II. Sent. Tom. II.

(1) Al. deest unde nec naturali ratione. (2) Al. & uniforme.

quam propter Angelos, qui loco non indigent: & quia illa gloria excedit investigationem humanam, ideo etiam & cœlum empyreum.

Ad primum ergo dicendum quod cœlum empyreum dicitur intellectuale, quia nostris visibus non subjacet, sed intellectu tantum capitur, non quod in se non sit visibile.

Ad secundam dicendum, quod cœlum empyreum dicitur locus contemplationis, non quantum ad necessitatem, sed quantum ad congruitatem, sicut etiam Ecclesia dicitur locus orationis.

Ad tertium dicendum, quod probationes Philosophi hoc demonstrant, quod extra totum universum non sit aliquid corpus, non quod extra hoc cœlum non sit aliud cœlum: quia in numero sphaerarum etiam Philosophi dissentite inveniuntur.

Ad quartum dicendum, quod ratio jam dicta est, quare Philosophi hoc cœlum non cognoverunt, quia nec motui, nec visui subjacet: & tamen multa quæ de istis dixerunt, non demonstrative, sed probabiliter cognoverunt: unde ipsemet Philosophus testatur in II. Cœli, & mundi (text. lx. usque ad lxxii.) topica solutione se solvere quæstiones difficiles.

Aliæ etiam rationes non sunt cogentes: quia ultimum cœlum quod movetur, non est in loco per se, sed per accidens, ut dicit Philosophus in IV. Physic. (text. xlv.) ubi Commentator etiam diversas sententias Philosophorum de hoc ponit: nec etiam oportet quod id quod sine motu bonitatem divinam participat, sit corpus: nec iterum oportet quod multiforme reducat (2) ad uniforme corporum.

ARTICULUS II.

Utrum cœlum empyreum sit lucidum.

1. **A**D secundum sic proceditur. Videtur quod cœlum empyreum non sit lucidum. Quia secundum Avicennam (VI. Natur. part. 111.) causa luciditatis est congregatio partium diaphani, ut patet in crystallo: & hoc dicit Commentator in Lib. de substantia orbis (cap. 11.) Sed cœlum empyreum est subtilissimum, cum sit nobilissimum corporum, & maxime formale. Ergo cœlum empyreum non est lucidum.

2. Præterea. Cœlum empyreum est majus quantitate, & virtute quam sol. Sed sol quando directe nobis opponitur, facit nobis diem, & à nobis videtur. Ergo cum cœlum empyreum semper nobis opponatur directe, videtur quod si esset lucidum, semper nobis esset dies, & semper videremus ipsum: quod falsum est.

3. Item. Videtur quod non sit immobile. Omne enim quantum habet partes distantes. Sed quod habet partes distantes, ubi est una pars ejus, potest esse etiam alia, ita & singulæ partes ejus possunt esse ubi non sunt; & quod est hujusmodi, est mobile secundum locum. Cum ergo cœlum empyreum sit quantum, quia est corpus, videtur quod sit mobile.

4. Præterea. Omne corpus naturale est mobile: tum quia natura est principium motus, tum quia corpus materiale est corpus in materia; & materia, & motus se consequuntur. Sed cœlum empyreum est corpus naturale; alias esset mathematicum, & imaginabile. Ergo cœlum empyreum est mobile.

5. Item. Videtur quod sit divisibile per densitatem.

D 2

tem,